

**ZELENÝ
VZDELÁVACÍ
FOND** | **GREEN
EDUCATION
FUND**

**VÝCHOVNO-VZDELÁVACIE CIELE, TÉMY A AKTIVITY OZNÁMENIA
O PODPORE ZO ZELENÉHO VZDELÁVACIEHO FONDU
3/2019**

Hlavným cieľom tretieho oznámenia o podpore projektových zámerov zo ZVF je podporiť aktivity environmentálnej výchovy a vzdelávania pre udržateľný rozvoj. Podporia sa výchovno-vzdelávacie aktivity a projekty **pre deti a mládež; odborné a celoživotné vzdelávanie**; budovanie kapacít **pedagogických pracovníkov, koordinátorov environmentálnej výchovy a pracovníkov s mládežou** a výchovno-vzdelávacie a osvetové aktivity organizované mládežou.

Prioritnými témami tretieho ročníka oznámenia o podpore zo Zeleného vzdelávacieho fondu sú:

- Ochrana ovzdušia
- Zmena klímy
- Prechod na obehové hospodárstvo
- Podpora a ochrana biodiverzity
- Zdravé a udržateľné budovy

Vzdelávanie pre udržateľný rozvoj (VUR) umožňuje, aby všetky vzdelávajúce sa osoby získali vedomosti a zručnosti potrebné pre presadzovanie udržateľného rozvoja. Ako je zdôrazňované v Stratégii Európskej hospodárskej komisie pre výchovu k udržateľnému rozvoju, výchovno-vzdelávacie aktivity je potrebné presmerovať od zabezpečenia vedomostí smerom k prejednávaniu problémov a hľadaniu a uplatňovaniu možných riešení. Z tohto dôvodu bude uprednostňovaná výučba zameraná na študenta, ktorá umožňuje zážitkové, výskumné, akčné a transformačné učenie sa, namiesto pasívneho prijímania informácií. Okrem zvyšovania vedomostí je nevyhnutné podporovať rozvoj tzv. kľúčových kompetencií, ktoré sú nevyhnutnými predpokladmi pre činnosť v záujme životného prostredia a udržateľného rozvoja. [UNESCO](#) identifikuje nasledovné kľúčové kompetencie potrebné pre dosiahnutie udržateľného rozvoja:

- **Systémové myslenie** je myslenie založené na chápaní systému ako celku, ktorý sa skladá z navzájom prepojených a ovplyvňujúcich sa častí. Javy sú chápané komplexne v ich vonkajších a vnútorných súvislostiach.
- **Predvídavosť** je založená na schopnosti porozumieť a vyhodnotiť viaceré možné, pravdepodobné, či žiaduce scenáre vývoja budúcnosti. Zahŕňa aj použitie zásady predbežnej opatrnosti, ktorá hovorí, že aj keď nie je isté, či hroziace nebezpečenstvá skutočne nastanú, nie je to dôvod na odklad opatrení, ktoré nebezpečenstvu môžu zabrániť. S predvídavosťou je spojená aj schopnosť posúdiť dôsledky našich aktuálnych činností na životné prostredie a vytvoriť si vlastnú víziu udržateľnej budúcnosti.
- **Normatívna spôsobilosť** podporuje schopnosť porozumieť, vyjadrovať a riadiť sa princípmi udržateľného rozvoja. Zahŕňa to napríklad posudzovanie aktuálnych problémov z environmentálneho, sociálneho a hospodárskeho hľadiska a schopnosť navrhovať a uplatňovať udržateľnejšie riešenia.
- **Strategické myslenie a plánovanie** predstavuje súbor postupov, ktoré umožňujú ovplyvňovať a formovať budúcnosť za účelom dosiahnutia nejakého konkrétneho cieľa. Zahŕňa taktiež schopnosť spoločným úsilím napláňovať a implementovať inovatívne činnosti a aktivity potrebné na zabezpečenie udržateľnosti v lokálnom, ale aj globálnom kontexte.

- **Spôsobilosť spolupracovať** zahŕňa schopnosť učiť sa od druhých, porozumieť a rešpektovať potreby, názory a aktivity iných (empatia) ako aj schopnosť riešiť problémy v skupine a v nadväznosti na ne sprostredkovať spoločné a participatívne riešenie problémov.
- **Kritické myslenie** podporuje schopnosť posúdiť nové informácie, pozorne a kriticky ich skúmať z viacerých perspektív, vytvoriť si úsudky o ich vierohodnosti a hodnote, posúdiť význam nových myšlienok, informácií pre svoje vlastné potreby.¹ Prispieva k nezávislému a nezaujatému rozmýšľaniu, formulácii vlastného názoru a postojov v problematike udržateľného rozvoja.
- **Uvedomenie si seba samého** v sebe zahŕňa schopnosť reflektovať svoje vlastné myšlienkové procesy a sebahodnotenie svojich vlastných názorov. Podporuje úvahy o vlastnom postavení a zodpovednosti, ako aj reflexiu v miestnom a globálnom kontexte v prospech udržateľnosti.
- **Integrovaný prístup k riešeniu problémov** je zastrešujúcou schopnosťou uplatňovať rôzne rámce riešenia problémov, ktoré poskytujú životaschopné, inkluzívne a spravodlivé riešenia, ktoré podporujú trvalo udržateľný rozvoj využívaním vyššie uvedených kompetencií.

PODPOROVANÉ AKTIVITY

1. Výchovno-vzdelávacie aktivity a projekty zamerané na výchovu a vzdelávanie detí a mládeže

Podpora je určená na tvorbu a implementáciu výchovno-vzdelávacích programov, ktoré podporujú rozvoj kľúčových kompetencií pre udržateľný rozvoj a naplnenie výchovno-vzdelávacích cieľov prioritných oblastí. Podporia sa **výchovno-vzdelávacie aktivity zamerané na výchovu, vzdelávanie a osobnostný rozvoj detí a mládeže** prostredníctvom interaktívnych, zážitkových, aktivizačných a transformačných výučbových metód v prioritných oblastiach. Podpora je určená pre organizátorov workshopov a voľnočasových aktivít pre deti a mládež zameraných na environmentálnu výchovu a vzdelávanie pre udržateľný rozvoj. Podpora je určená aj na nákup učebných pomôcok a budovanie zelenej infraštruktúry za predpokladu, že bude dlhodobo prispievať k výchovno-vzdelávaciemu procesu.

2. Výchovno-vzdelávacie a osvetové aktivity a projekty zamerané na výchovu a vzdelávanie dospelých, odbornej verejnosti a celoživotného vzdelávania

Podpora sa poskytuje usporiadateľom medzinárodných a celoštátnych odborných konferencií, sympózií, odborných seminárov, sérií prednášok, diskusií či kurzov reflektujúcich prioritné oblasti; na úhradu nákladov priamo súvisiacich s realizáciou podujatí, prípadne na náklady spojené s prípravou, vydaním a publikovaním súvisiacich materiálov.

¹ Grecmanová et al., 2000, s.7

3. Výchovno-vzdelávacie aktivity zamerané na koordinátorov environmentálnej výchovy a iných pedagogických pracovníkov a pracovníkov s mládežou

Podpora je určená pre aktivity a projekty vzdelávania organizátorov, koordinátorov EVVO, a pracovníkov s mládežou. Podpora je určená pre budovanie kapacít v oblasti zavádzania a sprostredkovania tém environmentálnej výchovy a vzdelávania k udržateľnému rozvoju do vyučovacieho procesu, pre realizátorov vzdelávacích odborných workshopov, tvorivých kurzov, letných škôl, projektov zameraných na podporu kontinuálneho vzdelávania, profesijného a osobnostného rozvoja pedagogických pracovníkov a pracovníkov s mládežou; na úhradu nákladov priamo súvisiacich s vytvorením a realizáciou vzdelávacieho programu pre vyššie uvedenú cieľovú skupinu, prípadne na náklady spojené s prípravou, vydaním a publikovaním súvisiacich materiálov.

4. Výchovno-vzdelávacie a osvetové aktivity organizované mládežou

Podpora je určená pre iniciatívy a aktivity organizované mládežou; zamerané na tvorbu a podporu aktivít rovesníckeho a medzigeneračného vzdelávania a osvetu; na úhradu nákladov priamo súvisiacich s vytvorením a realizáciou výchovno-vzdelávacích a osvetových aktivít, prípadne na náklady spojené s prípravou, vydaním a publikovaním súvisiacich materiálov.

VÝCHODISKÁ URČENIA PRIORITNÝCH OBLASTÍ A FORMÁTU PODPOROVANÝCH AKTIVÍT

Východiskom pre návrh tém sú globálna a právne záväzná [Parížska klimatická dohoda](#) a [Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj](#). Témy taktiež nadväzujú na [Stratégiu environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030](#), [Stratégiu adaptácie Slovenskej republiky na zmenu klímy - aktualizácia 2018](#) a [Rezortnú koncepciu environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvetu Ministerstva životného prostredia SR do roku 2025](#). Formáty podporených aktivít reagujú na identifikované problémy a potreby poskytovateľov EVVO, ako napríklad uvedené v [Záveroch a odporúčaníach národnej konferencie EVVO 2018](#). Vyplývajú z odporúčaní aktuálneho výskumu založeného na dôkazoch, zameraného na vzdelávanie pre udržateľný rozvoj a nadväzujú na odporúčania [UNESCO](#) a [Európskej hospodárskej komisie OSN](#).

ŠPECIFIKÁCIA PRIORITNÝCH OBLASTÍ

1. Ochrana ovzdušia

Prečo považujeme túto oblasť za kľúčovú?

K znečisťovaniu ovzdušia dochádza vtedy, keď sa plyny, prachové častice a dym vypúšťajú do atmosféry, čím sa ovzdušie stáva škodlivým pre ľudí, infraštruktúru a životné prostredie. Svetová zdravotnícka organizácia (WHO) označuje znečistenie ovzdušia za najväčšie environmentálne riziko pre zdravie v Európe. Vďaka spoločnému úsiliu sa kvalita ovzdušia v Európskej únii v posledných desaťročiach zlepšila. Vo väčšine členských štátov však úroveň kvality života občanov EÚ naďalej zostáva znížená, keďže normy kvality ovzdušia sa ešte stále nedosahujú. Situácia je obzvlášť alarmujúca v mestských oblastiach, v ktorých žije väčšina Európanov. Znečistenie ovzdušia je príčinou tak chronických, ako aj závažných ochorení, napríklad astmy,

kardiovaskulárnych problémov, či rakoviny pľúc. Aj na Slovensku je škodlivým prachovým časticami vystavených nadpriemerne veľa obyvateľov. Viac ako 12% obyvateľstva je vystavených zvýšeným hladinám koncentrácie častíc PM_{2,5} v ovzduší, čo je viac ako priemer OECD a koncentrácia oxidu dusičitého je na Slovensku najhoršia v EÚ. Hlavným cieľom je preto podporovať také aktivity EVVO, ktoré zvyšujú povedomie o tom, ako aktívne prispieť k ochrane ovzdušia.

Ukážka výchovno-vzdelávacích cieľov v prioritnej oblasti ochrany ovzdušia:

- znalosť opatrení, ktoré prispievajú k ochrane ovzdušia,
- znalosť dopadu znečisteného ovzdušia na zdravie ľudí a životné prostredie,
- znalosť príčin a procesov znečistenia ovzdušia,
- zvýšené povedomie o tom, ktoré konkrétne aktivity (na individuálnej, miestnej, národnej, globálnej úrovni) najviac prispievajú k ochrane ovzdušia,
- uvedomenie si toho, že ochrana ovzdušia je úlohou nás všetkých a môže zahŕňať zmenu svetonázorov ako aj každodenného správania sa,
- schopnosť prehodnotiť vlastné aktivity vo svetle toho, či prispievajú k ochrane ovzdušia,
- schopnosť spolupracovať s ostatnými a rozvíjať spoločne stratégie na riešenie znečistenia ovzdušia,
- informovanosť o stratégiách zameraných na zlepšovanie kvality ovzdušia,
- schopnosť komunikovať, zasadzovať sa a diskutovať o znečistení ovzdušia.

2. Zmena klímy

Prečo považujeme túto oblasť za kľúčovú?

Zmena klímy je jednou z najväčších výziev našej doby a jej negatívne dopady podkopávajú schopnosť všetkých krajín, vrátane Slovenska, smerovať k udržateľnému rozvoju. V dôsledku zmeny klímy sa na Slovensku zvyšuje priemerná ročná teplota vzduchu, klesá vlhkosť pôdy a častejšie sa vyskytuje lokálne alebo celoplošné sucho, čím sa ohrozuje zdravie ekosystémov. Zmena klímy zároveň nepriaznivo ovplyvňuje aj zdravie ľudí. Hlavným cieľom je podporovať také aktivity, ktoré zvyšujú povedomie o tom, ako predchádzať a zmierňovať nepriaznivé dôsledky zmeny klímy:

Ukážka výchovno-vzdelávacích cieľov prioritnej oblasti Predchádzanie a zmierňovanie nepriaznivých dôsledkov zmeny klímy:

- znalosť opatrení, ktoré prispievajú k zmierneniu a predchádzaniu dopadov klimatických zmien,
- znalosť skleníkového efektu,
- znalosť súčasných klimatických zmien ako antropogénneho fenoménu v dôsledku zvýšených emisií skleníkových plynov,
- zvýšené povedomie o tom, ktoré aktivity (na individuálnej, miestnej, národnej, globálnej úrovni) najviac prispievajú ku klimatickým zmenám,
- znalosť hlavných ekologických, sociálnych, kultúrnych a ekonomických aspektov dôsledkov klimatických zmien na miestnej, národnej, globálnej úrovni,
- znalosť stratégií, prevencie, zmiernenia a adaptácie na rôznych úrovniach,

- schopnosť vysvetliť dynamiku ekosystémov a environmentálne, spoločenské, hospodárske a etické vplyvy a dôsledky zmeny klímy,
- schopnosť povzbudiť ostatných k ochrane ovzdušia a klímy,
- schopnosť spolupracovať s ostatnými a rozvíjať spoločne stratégie na riešenie klimatických zmien,
- schopnosť prehodnotiť vlastné aktivity vo svetle toho, či prispievajú ku klimatickým zmenám,
- schopnosť konať v prospech ľudí a ekosystémov ohrozených klimatickými zmenami,
- schopnosť podporovať verejné politiky na ochranu klímy,
- schopnosť podporovať ekonomické aktivity priaznivé pre klímu.

3. Prechod na obehové hospodárstvo

Prečo považujeme túto oblasť za kľúčovú?

Cieľom obehového hospodárstva je zachovať hodnotu výrobkov a materiálov čo najdlhšie, minimalizuje sa tak odpad a využívanie nových zdrojov. V prípade, že výrobok dosiahne koniec svojho životného cyklu, zdroje sa z hospodárstva nevyradia, ale použijú sa znova a znova na vytváranie novej hodnoty. Tento model môže v Európe vytvoriť bezpečné pracovné miesta, podporiť inovácie, ktoré zabezpečia konkurencieschopnú výhodu a úroveň ochrany ľudí a životného prostredia. Môže tiež poskytnúť spotrebiteľom trvácnejšie a inovatívnejšie výrobky, ktoré im šetria peniaze a zvyšujú kvalitu života. Hlavným zámerom je podporiť také výchovno-vzdelávacie aktivity a projekty, ktoré podporujú prechod na obehové hospodárstvo.

Ukážka výchovno-vzdelávacích cieľov prioritnej oblasti podpora obehového hospodárstva:

- schopnosť uvedomiť si ako vlastný životný štýl ovplyvňuje spoločenské, hospodárske a environmentálne aspekty udržateľného rozvoja,
- schopnosť porozumieť modelom výroby a spotreby, hodnotovým reťazcom a chápať vzájomnú súvislosť výroby a spotreby s dopadom na emisiu oxidu uhličitého, tvorbu odpadov a zdravie,
- znalosť potreby prechodu z lineárneho modelu hospodárskeho rastu („vyťaž – vyrob – distribuuj - použi - zahod“) na model obehový. Obehový model je komplexný, dynamický a uzavretý (z väčšej časti) a teda zameraný na rozvoj efektívneho využívania zdrojov a udržateľný rast,
- znalosť princípov a opatrení zameraných na predchádzanie vzniku odpadov, vrátane predchádzania vzniku biologicky rozložiteľných odpadov
- informovanosť o stratégiách a postupoch trvalo udržateľnej výroby a spotreby,
- schopnosť komunikovať a zasadzovať sa pre udržateľné výrobné a spotrebné aktivity,
- schopnosť povzbudzovať ostatných, aby sa zapojili do udržateľných postupov spotreby a výroby,
- schopnosť zamyslieť sa nad vlastnou spotrebou a uvedomiť si ako ovplyvňuje životné prostredie, iných ľudí, krajiny a budúce generácie,
- budovanie zodpovednosti za environmentálne a sociálne dôsledky vlastných rozhodnutí ako výrobca alebo spotrebiteľ,
- zodpovednosť za environmentálne a sociálne dopady vlastného životného štýlu,
- schopnosť aktívne podporovať udržateľné modely výroby,

- schopnosť spochybňovať kultúrnu a spoločenskú orientáciu v oblasti spotreby a výroby.

4. Podpora a ochrana biodiverzity

Prečo považujeme túto oblasť za kľúčovú?

Biologická diverzita, alebo biodiverzita zahŕňa rozmanitosť života, génovú variabilitu, rôznorodosť v rámci druhov, medzi druhmi a rozmanitosť ekosystémov. Je dôležitá pre blahobyt ľudí, pretože poskytuje služby, ktoré udržujú naše ekonomiky a spoločnosti. Biodiverzita je predpokladom pre zabezpečenie ekosystémových služieb, ktoré predstavujú príspevky ekosystémov ku kvalite života ľudí. V súčasnej dobe sme však svedkami stabilnej straty biodiverzity, čo má vážne následky pre svet prírody aj blahobyt ľudí. Medzi hlavné príčiny tejto straty patria zmeny biotopov v dôsledku intenzívnych poľnohospodárskych výrobných systémov, výstavby, ťažby, nadmerného využívania lesov, oceánov, riek, jazier a pôdy, šírenia invázných druhov, znečistenia a zmeny globálnej klímy. Biodiverzita hrá obrovskú úlohu v udržateľnosti nášho sveta a našich životov a jej trvalá strata je o to viac znepokojujúca.

Ukážka výchovno-vzdelávacích cieľov prioritnej oblasti ochrana biodiverzity:

- znalosť základov ekológie, s presahom na lokálne a globálne ekosystémy
- znalosť významu biodiverzity pre človeka,
- znalosť ekosystémových služieb,
- znalosť ohrozenia biodiverzity, vrátane straty biotopov, odlesňovania, invázných druhov,
- znalosť poľnohospodárskych a lesníckych postupov, podporujúcich biodiverzitu
- uvedomenie si toho, že človek je súčasťou prírody,
- schopnosť argumentovať proti ničivým praktikám, ktoré spôsobujú stratu biodiverzity,
- schopnosť predstaviť si život v súlade s prírodou,
- schopnosť spolupracovať s tvorcami politík na zlepšenie právnych predpisov týkajúcich sa biodiverzity,
- schopnosť aktívne prispievať k ochrane biodiverzity,
- schopnosť povzbudiť ostatných k ochrane biodiverzity,
- schopnosť spolupracovať s ostatnými a spoločne rozvíjať a aplikovať stratégie na podporu biodiverzity,
- schopnosť aplikovať prvky zelenej infraštruktúry podporujúce biodiverzitu.

5. Zdravé a udržateľné budovy

Prečo považujeme túto oblasť za kľúčovú?

Zdravé a udržateľné budovy - z posledných dát vyplýva, že budovy sú na Slovensku zodpovedné za 38% spotreby celkovej energie, čo predstavuje významný potenciál úspor energií a s nimi súvisiacich emisií. Každopádne, problematiku renovácií a výstavbu nových budov je nutné vnímať komplexne a myslieť na to, že je nutné nielen šetriť energiu, ale primárne zaistiť ľuďom zdravé bývanie. Vzduch vo vnútri budov býva až päťkrát znečistenejším než vonkajší.² Každý šiesty Slovák žije v nezdravom vnútornom prostredí.³ Takmer polovica Slovákov nemôže dostatočne vetrať a

² EPA, Arhus Universtiy, CBST

³ Healthy Home Barometer 2017

vykurovať svoje domy, kvôli potrebe úspor nákladov. O vzduchu v detských izbách je z celého domu znečistené najviac. Toto a rada ďalších dôvodov jasne ukazujú, že je nutné aplikovať holistické prístupy a zaistiť tak dôstojné a zdravé bývanie s minimálnymi dopadmi na životné prostredie. U budov je tak nutné mať na mysli tri hlavné princípy, ktoré musia byť splnené súčasne:

1. kvalitu vnútorného prostredia budov - vysoká úroveň denného osvetlenia, zaistenie tepelného a akustického komfortu, kvalita vnútorného vzduchu,
2. energetickú efektívnosť - čo najlepšia energetická bilancia pri zachovaní ostatných dvoch princípov,
3. životné prostredie - minimálne dopady budov na životné prostredie.

Hlavným cieľom je preto podporovať také aktivity EVVO, ktoré zvyšujú povedomie o zdravých a udržateľných budovách.

Ukážka výchovno-vzdelávacích cieľov v prioritnej oblasti Zdravé a udržateľné budovy:

- znalosť dôležitosti kvality vnútorného prostredia,
- znalosť vplyvu budov na životné prostredie,
- zvýšené povedomie o energetickej efektívnosti budov,
- znalosť opatrení, ktoré prispievajú k dôstojnému, zdravému bývaniu,
- schopnosť prispievať k zlepšovaniu kvality vlastného bývania,
- schopnosť minimalizovať dopady vlastného bývania na životné prostredie,
- schopnosť komunikovať a zasadzovať sa pre udržateľné a zdravé budovy.